

quævisque, permiscuit; sed etiam in his duobus generibus, civium novorum veterumque, delectum ordinemque turbavit. Nam, cum esset ex veterum numero quidam senator demortuus, & cum ex utroque genere par numerus reliquus esset: veterem cooptari necesse erat legibus, ut is amplior numerus esset. Quæ cum ita se res haberet: tamen ad istum venerunt emptum locum illum senatorium non solum veteres, sed etiam novi. Fit, ut pretio novus vincat, literasque a prætoribus auferat. Agrigentini ad istum legatos mittunt, qui cum leges doceant, consuetudinemque omnium annorum demonstrant: ut iste intelligeret, ei se illum locum vendidisse, cui ne commercium ³⁹ quidem esse oporteret. Quorum oratione iste, cum pretium jam accepisset, ne tantulum quidem commotus est.

Idem fecit Heracleæ. Nam eo quoque colonos P. Rupilius deduxit: legesque similes de cooptando fenatu, ac de numero veterum ac novorum dedit. Ibi non solum iste, ut apud cæteros, pecuniam accepit: sed etiam genera veterum ac novorum, numerumque permiscuit.

LI. Nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea civitates. Hoc uno complector crimine omnia, neminem isto prætoris senatore fieri potuisse, nisi qui isti pecuniam dedisset. Hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus non solum hominum jura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiavit. Syracusis lex est de religione, quæ in annos singulos Jovis sacerdotem sortito capi jubebat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. Cum suffragiis tres ex tribus generibus creati sunt, res revocatur ad sortem. Perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renunciaretur. In sorte, cui imperare non poterat, expectabant homines, quidnam acturus esset. Homo, id quod erat facillimum, primo vetat fortiri: jubet extra sortem Theomnastum renunciari. Negant id Syracusani per religiones sacrorum ullo modo fieri posse: fas denique negant esse. Jubet ille sibi legem recitari.

Reci-

³⁹ Cui ne commercium. Cui, propter modo dixit Ulpianus, commercium rei habitam indignitatem, ne licere quidem oportere, pro, rem aliquam jure suo vendere, aut teret de loco illo emendo agere. Eodem emere. Hortensius.

Recitatur: in qua scriptum erat, *Uti, quot essent renunciati, tot in bydriam sortes conjicerentur: cujus nomen exisset, ut is haberet id sacerdotium.* Iste, homo ingeniosus & peracutus, Optime, inquit. Nempe scriptum ita est, *quot renunciati erunt.* Quot ergo, inquit, sunt renunciati? Responsum, tres. Num quid igitur oportet, nisi tres sortes conjici, unam educi? Nihil. Conjici jubet tres; in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. Fit clamor maximus, cum id universis indignum atque nefarium videretur. Ita Jovis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur.

LII. Cephalædi mensis est certus, quo mense sacerdotem maximum creari oporteat. Erat ejus honoris cupides Artemo quidam, Climachias cognomine, homo fere locuples, & domi nobilis, sed is fieri nullo modo poterat, si Herodotus quidam adesset. Ei locus ille atque honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contra diceret. Res ad istum defertur, & istius more deciditur. Toreumata sane nota ac pretiosa auferuntur. Herodotus Romæ erat: satis putabat se ad comitia tempore venturum, si pridie venisset. Iste, ne aut alio mense, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præfenti honos adimeretur, (id quod iste non laborabat, Climachias minime volebat) excogitat (dixi jamdudum; non est homo acutior quisquam, nec fuit) excogitat, inquam, quemadmodum mense illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adesse posset.

Est consuetudo Siculorum, cæterorumque Græcorum, quod suos dies, mensesque congruere volunt cum solis lunæque ratione, ut nonnunquam, si quis discrepet, eximant unum aliquem diem, aut summum, biduum ex mense; quos illi *ἐπιπέτους* ⁴⁰ dies nominant: item nonnunquam uno die longior

⁴⁰ *Ἐπιπέτους*. *Ἐπιπέτους* sunt, quæ eximuntur de mense duplici ex causa, aut ut rationes solis cum lunaribus congruant, ut in anno veteri Græcorum, & in ennea-decatride paschali, saltus luna Latinis dicitur, Græcis *ἑπταήμερος*; aut ut solemnitas festa cum feria septimana, ut in anno Judaico. *Jos. Scalig. 1. de emend. temp.* In

eodem libro ait, in anno Græco unum diem abundare, non quidem luna supra annum, sed anni supra lunam. Huic rei remedium excogitatum esse *τῶν ἑπταήμερων*, cum diem eximerent in aliquo mense, unde dies, quæ eximebatur, dicta fuerit *ἐπιπέτους*. Sed nihil certi de his diebus exemplilibus dici potest & definiti, cum videantur nonnunquam extra

rēm mensē faciunt, aut biduo. Quæ iste cum cognovisset, novus astrologus, qui non tam cæli rationem, quam cæli argenti duceret, eximi jubet non diem ex mense, sed ex anno unum dimidiatumque mensem; hoc modo, ut, quo die (verbi causa) esse oporteret Idus Januarias, eo die Kalendas Martias proscriberet. Itaque fit, omnibus recusantibus & plorantibus. Dies is erat legitimus comitiis habendis. Eo modo sacerdos Climachias renuntiatus est.

Herodotus, cum Roma revertitur, diebus ut ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensē comitiale, comitiis jam abhinc triginta diebus habitis. Tunc Cephale-ditani decreverunt intercalarium XLV dies longum, ut reliqui menses in suam rationem reverterentur. Hoc si Romæ fieri posset, certe aliqua ratione expugnasset iste, ut dies XLV inter binos ludos tollerentur, per quos solos iudicium fieri posset.

LIII. Jam vero censes quemadmodum in Sicilia isto præ-tore creati sunt, operæ pretium est cognoscere. Ille enim est magistratus apud Siculos, qui diligentissime mandatur a populo, propter hanc causam, quod omnes Siculi ex censu quottannis tributa conferunt: in censu habendo potestas omnis æstimationis habendæ, summæque faciendæ, censori permittitur. Itaque eum populus, cui maximam fidem suarum rerum habebat, maxima cura deligit: & propter magnitudinem potestatis, hic magistratus a populo summa ambitione contenditur. In ea re iste nihil obscure facere voluit, non in fortitione fallere, neque dies de fastis eximere. Nihil sane vastre, nec malitiose facere conatus est: sed, ut studia, cupiditatesque honorum, atque ambitiones ex omnibus civitatibus tolleret, quæ res evertendæ reipublicæ solent esse, ostendit, sese in omnibus civitatibus censes esse facturum. Tanto mercatu prætoris indicto, concurrunt undique ad istum Syraculas. Flagrabat domus tota prætoria studio hominum, & cupiditate:

extra ordinem id fecisse Siculos. Tradit Geminus post annos 16, ut solis motui responderet annus lunaris Græcorum, triduum exemptum esse de octoberide Græca. Similis videtur fuisse, quæ & Petavii est sententia, hæc detractio, cum Siculi propter eandem

causam extra ordinem diem unum, aut summum duos mensi alicui detraherent; idque faciebant; ut omnes menses sui cum sole & luna convenirent. Diebus his exemptilibus opponuntur intercalares. Græc.

nec mirum, omnibus comitiis tot civitatum unam in domum revocatis, tantaque ambitione provincia totius in uno cubiculo inclusa. Exquisitis palam pretiis, & licitationibus fastis, describebat censes binos in singulas civitates Timarchides. Is suo labore, suisque accessionibus, hujus negotii, atque operis molestia consequabatur, ut ad istum sine ulla sollicitudine, summa pecunia referretur. Jam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit, plane adhuc cognoscere non potuisset: veruntamen priore actione, quam varie, quam improbe prædatus esset, multorum ex testimoniis cognovisset.

LIV. Sed, ne miremini, qua ratione hic tantum apud istum libertus potuerit, exponam vobis breviter, quid hominis sit: ut & istius nequitiam, qui illum secum habuerit, eo præsertim numero ac loco, & calamitatem provinciæ cognoscatis. In mulierum corruptelis, & in omni ejusmodi luxuria atque nequitia, mirandum in modum reperiebam hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemque nequitiam natum, atque aptum fuisse: investigare, adire, appellare, corrumpere, quidvis facere in ejusmodi rebus, quamvis callide, quamvis audacter, quamvis impudenter: eundem mira quadam excogitare genera furandi. Nam ipsum Verrem, tantum avaritia semper hiante, atque imminente fuisse; ingenio & cogitatione nulla: ut, quidquid sua sponte faciebat, item ut vos Romæ cognovistis, eripere potius, quam fallere videretur.

Hæc vero hujus erat ars, & malitia miranda, quod acutissime tota provincia, quid cuique accidisset, quid cuique esset necesse, indagare & odorari solebat: omnium adversarios, omnium inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare; ex utraque parte causas, voluntates perspicere, facultates & copias: quibus opus esset, metum afferre: quibus expediret, spem ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in potestate: quod cuique negotii consistere volebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas peritissime, & callidissime venditabat.

Ac non solum erat administer istius cupiditatum, verum etiam

iam ipse sui meminerat æque. Non solum nummos, si qui isti exciderant, tollere solebat, ex quibus pecuniam maximam fecit; sed etiam voluptatum, flagitiorumque istius ipse reliquias colligebat. Itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit; sed Timarchidem fugitivum omnibus oppidis per triennium scitote regnasse: in Timarchidis potestate sociorum populi Romani antiquissimorum, atque amicissimorum liberos, matresfamilias, bona, fortunamque omnes fuisse. Is igitur, ut dico, Timarchides in omnes civitates, accepto pretio, censores dimisit. Comitibus, isto prætore, censorum, ne simulandi quidem causa, fuerunt.

LV. Jam hoc impudentissime: palam (licebat enim videlicet legibus) singulis censoribus denarii trecenti ad statum prætoris imperati sunt. Censores cxxx facti sunt. Pecuniam illam ob censuram contra leges clam dederunt; hæc denarium xxxix millia palam salvis legibus contulerunt in statum. Primum quo tantam pecuniam? deinde quamobrem censores ad statum tibi conferebant? ordo aliquis, censorum est collegium? genus aliquod hominum? nam aut publice civitates istos honores habent: aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut navicularii. Censores quidem qui magis, quam ædiles? Ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita esse: nam empta non audebis dicere. Te eos magistratus hominibus, beneficii, non reipublicæ causa, permisisse? hoc autem cum tute fatebere, quisquam dubitabit, quin tu istam apud populos provinciæ istius invidiam atque offensionem, non ambitionis, neque beneficiorum collocandorum, sed pecuniæ conciliandæ causa susceperis?

Itaque illi censores fecerunt idem, quod in nostra republica solent ii, qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. Sic census habitus est, te prætore, ut eo censu nullius civitatis respublica posset administrari. Nam locupletissimi cujusque census extenuarant, tenuissimi auverant. Itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut etiam si homines tacerent, res ipsa illum censum

sum repudiaret: id quod intelligi facillime re ipsa potest.

LVI. Nam L. Metellus, qui, posteaquam ego inquirendi causa in Siciliam veni, repente Letilii adventu, istius non modo amicus, verum etiam cognatus factus est; is, quod videbat istius censum stare nullo modo posse, eum censum observari iussit, qui viro fortissimo, atque innocentissimo Sex. Peducaeo prætore habitus esset. Erant enim tum censores legibus facti, delecti a suis civitatibus: quibus, si quid commississent, poenæ legibus erant constituta. Te autem prætore, qui censor aut legem metuerat, qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat; aut animadversionem tuam, cum id, quod abs te emerat, vendidisset?

Teneat jam sane meos testes Metellus: cogat alios laudare, sicut in multis conatus est: modo hæc faciat, quæ facit. Quis enim unquam tanta a quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus est? Quinto quoque anno Sicilia tota, censetur. Erat censa prætore Peducaeo. Quintus annus cum te prætore incidisset, censa denuo est. Postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri vetat: censores dicit de integro sibi creari placere: interea Peducaeanum censum observari jubet. Hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamen etsi animo æquo provincia tulisset, inimici iudicium grave videretur. Fecit amicus recens, & cognatus voluntarius. Aliter enim, si provinciam retinere, si salvus ipse in provincia vellet esse, facere non potuit.

LVII. Expectas etiam, quid hi iudicent? Si tibi magistratum abrogasset ⁴¹, minore ignominia te affecisset, quam cum ea, quæ in magistratu gessisti, sustulit, atque irrita iussit esse. Neque in hac re sola fuit ejusmodi; sed, antequam ego in Siciliam veni, in maximis rebus, ac plurimis. Nam & Heraclio Syracusano tuos illos palæstritas bona restituere iussit, & Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium: &, nisi mature Letilius in Siciliam venisset cum lite-

Tom. IV.

P p

ris,

⁴¹ Si tibi magistratum abrogasset] Abrogatus magistratus a populo tollitur, privaturque magistratum est legem ferre, ut alicui que reddatur. Horom.

ris, minus xxx diebus Metellus totam triennii præturam tuam rescidisset.

Et, quoniam de ea pecunia, quam tibi ad statuam censorum contulerunt, dixi: non mihi præmittendum videtur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quam tu a civitatibus statuarum nomine coegisti. Video enim ejus pecuniæ summam esse pergrandem: ad H-S cxx millia. Tantum conficitur ex testimoniis, ac literis civitatum: & iste hoc concedit, nec potest aliter dicere. Quare cujuscmodi putamus esse illa, quæ negat, cum hæc tam improba sint, quæ fatetur? Quid enim vis constitui? consumptam esse omnem istam pecuniam in statuis? Fac ita esse. Tamen hoc ferendum nullo modo est, tantam ab sociis pecuniam auferri, ut omnibus in angustis prædonis improbissimi statuæ ponantur, qua vix tuto ⁴² transiri posse videatur.

LVIII. Verum ubi tandem, aut in quibus statuis ista tanta pecunia consumpta est? Consumetur, inquires. Scilicet expectemus legitimum illud quinquennium. Si hoc intervallo non consumperit; tum denique nomen ejus de repetundis pecuniis statuarum nomine deferamus. Reus est maximus, plurimisque criminibus in judicium vocatus. H-S cxx millia ex hoc uno genere capta videmus. Si condemnatus erit: non, opinor, id ages, ut ista pecunia quinquennio consumatur in statuis. Sin absolutus eris: quis erit tam amens, qui te, ex tot, tantisque criminibus elapsum, post quinquennium statuarum nomine arcessat? Ita si neque adhuc consumpta ista pecunia est, & est perspicuum non consumptum iri: licet jam intelligamus, inventam esse rationem, quare & iste H-S cxx millia uno genere conciliarit, & ceperit: & cæteri, si a vobis hoc erit comprobatum, quam volent magnas hoc nomine pecunias capere possint. Ut jam videamur non a pecuniis capiendis homines absterere: sed, cum genera quædam pecuniarum capiendarum comprobavimus, honesta nomina turpissimis rebus imponere.

Ete-

⁴² Qua vis tuto] Lepide quasi Verres statuæ spoliandi vim & ipsæ habeant. Hor- tensius.

Etenim, si C. Verres H-S cxx millia populum, verbi gratia, Centuripinum poposcisset, eamque ab his pecuniam abstulisset: non opinor, esset dubium, quin cum, si tum id planum fieret, condemnari necesse esset. Quid, si eundem populum H-S xxx millia poposcit, eaque coegit, atque abstulit? num idcirco absolvetur, quod adscriptum est, eam pecuniam datam statuarum nomine? non, opinor: nisi forte id agimus, non ut magistratibus nostris moram accipiendi, sed ut sociis causam dandi afferre videamur. Quod si quem statuæ magnopere delectant, & si quis earum honore & gloria ducitur; is hæc tamen constituat necesse est: primum, averti pecuniam domum non placere: deinde, ipsarum statuarum modum quandam esse oportere: deinde illud, certe ab invitis, exigi non oportere.

LIX. Ac de avertenda pecunia, quero abs te, utrum ipsæ civitates solitæ sint statuas tibi faciendas locare ei, cui possent optima conditione locare, an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciendis præset, an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? Nam si per eos statuæ fiebant, a quibus tibi iste honos habebatur: audio. Sin Timarchidi pecunia numerabatur: define, quæso, simulare, te, cum in manifesto furto tenere, gloriæ studiosum, ac monumentorum fuisse. Quid vero? modum statuarum haberi nullum placet? Atqui habeatur necesse est. Etenim sic considerate. Syracusana civitas (ut eam potissimum nomenem) dedit ipsi statuam: est honos. Et patri: bella hæc pietatis, & quæstiosa simulatio. Et filio: ferri hoc potest; hunc enim puerum non ode- rant. Verum quoties, & quot nominibus a Syracusanis statuas auferes? Ut in foro statuerent, abstulisti: ut in curia, coegisti: ut pecuniam conferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerentur, imperasti: ut iidem darent homines aratorum nomine; dederunt: ut iidem pro parte in commune Siciliæ conferrent; etiam id contulerunt. Una civitas cum tot nominibus pecuniam contulerit, idemque hoc civitates cæteræ fecerint: non res ipsa vos admonet, ut putetis, modum aliquem huic cupiditati constitui oportere? Quod si hoc voluntate sua

nulla civitas fecit: si omnes imperio, metu, vi, malo adductæ, tibi pecuniam statuarum nomine contulerunt: per deos immortales! num cui dubium esse poterit, quin, etiam si quis statuerit, accipere ad statuas licere, idem tamen statuat, eripere certe non licere?

Primum igitur in hanc rem testem rotam Siciliam citabo: quæ mihi una voce statuarum nomine magnam pecuniam per vim coactam esse demonstrat. Nam legationes omnium civitatum in postulatis communibus, quæ fere omnia ex tuis injuriis nata sunt, etiam hoc ediderunt, *Ut statuas ne cui, nisi cum is de provincia decessisset, pollicerentur.*

LX. Tot prætores in Sicilia fuerunt: toties apud majores nostros Siculi senatum adierunt: toties hac memoria: tamen hujusce novi postulati genus atque principium tua prætura attulit. Quid enim tam novum, non solum re, sed genere ipso postulandi? Nam cætera, quæ sunt in iisdem postulatibus de injuriis tuis, sunt nova: sed tamen non novo modo postulatur. Rogant & orant Siculi patres conscriptos, ut nostri magistratus posthac decumas lege Hieronica vendant. Tu primus contra vendideras: audio. Ne, in cellam quod imperatur, æstiment: hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum postulatur: sed genus istud postulandi non est novum. Ne absentis nomen recipiatur: ex Sthenii calamitate, & tuatum est injuria. Cætera non colligam. Sunt omnia Siculorum postulata ejusmodi, ut crimina collecta in unum te reum esse videantur. Quæ tamen omnia novas injurias habent, sed postulationum formulas usitatas.

Hoc postulatum de statuis ridiculum esse videatur ei, qui rem sententiamque non perspicit. Postulant enim, non, uti ne cogantur statuere. Quid igitur? ut ipsis ne liceat. Quid est hoc? petis a me, quod in tua potestate est, ut id tibi facere non liceat: pete potius, ne quis te invitum polliceri, aut facere cogat. Nihil ergo, inquit. Negabunt enim omnes se coegisse. Si me salvum esse vis, mihi impone istam vim, ut omnino mihi non liceat polliceri. Ex tua prætura primum nata est hæc postulatio: qua cum utuntur, hoc significant, atque

atque adeo aperte ostendunt, sese ad statuas tuas pecuniam, metu ac malo coactos, invitissimos contulisse. Quid, si hoc non dicant, tibi non necesse fit ipsi id confiteri? Vide, & perspicere, qua defensione sis usus. Jam intelliges, hoc tibi de statuibus confitendum esse.

LXI. Mihi enim renuntiatur, ita⁴³ constitui a tuis patronis, hominibus ingeniosis, causam tuam, & ita eos abs te institui & doceri: ut quisque ex provincia Sicilia gravior homo, atque honestior, testimonium vehementius dixerit, sicuti Siculi multi primarii viri multa dixerunt, te statim hoc istis tuis defensoribus dicere: *Inimicus est propterea, quod arator est.* Itaque uno genere, opinor, circumscribere habetis in animo genus hoc aratorum, quod eos infenso animo, atque inimico venisse dicatis, quia fuerit in decumis iste vehementior. Ergo aratores, inimici omnes, adversarii sunt: nemo eorum est, quin perisse te cupiat. Omnino præclare te habes, cum is ordo, atque id genus hominum, quod optimum atque honestissimum est, a quo uno & summa reipublicæ, & illa provincia maxime continetur, tibi est inimicissimum.

Verum esto: alio loco de aratorum animo, & injuriis videro. Nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi esse inimicissimos. Nempe, ita dicis, propter decumas. Concedo; non quero, jure, an injuria sint inimici. Quid ergo illæ sibi statuarum equestres inauratæ volunt, quæ populi Romani oculos animosque maxime offendunt, propter ædem Vulcani? nam inscriptum esse video, quandam ex his statuam aratores dedisse. Si honoris causa statuam dederunt, inimici non sunt. Credamus testibus: tum enim honori tuo, nunc jam religioni suæ consulunt. Sin autem metu coacti dederunt, consistere necesse est, te in provincia pecuniam statuarum nomine per vim, ac metum coegisse. Utrum tibi commodum est, elige.

LXII. Equidem libenter hoc jam crimen de statuibus relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honestissimum est, aratores tibi ad statuam honoris tui causa, voluntate sua

43 In] Cum dixisti, Zeno, Sapientem nunquam irasci.

sua contulisse. Da mihi hoc. Jam tibi maximam partem defensionis præcideris. Non enim poteris aratores tibi iratos esse, atque inimicos, dicere. O causam singularem! o defensionem miseram, ac perditam! nolle hoc accipere reum ab accusatore, & eum reum, qui prætor in Sicilia fuerit, aratores ei statuam sua voluntate statuisse: aratores de eo bene existimare, amicos esse, salvum esse cupere! metuit, ne hoc vos existimetis. Obruitur enim aratorum testimoniis.

Ut ar eo, quod datur. Certe hoc ita vobis judicandum est, eos, qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimare vult, ad istius honores, atque monumenta pecuniam non voluntate sua contulisse. Atque ut hoc totum facillime intelligi possit, quem voles eorum testium, quos produxero, qui ex Sicilia testes sint, sive togatum velis, sive Siculum, rogato, & eum, qui tibi inimicissimus esse videbitur, qui se spoliatum a te dicit, ecquid suo nomine in tuam statuam contulerit. Neminem reperies, qui neget: etenim omnes dederunt.

Quemquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimicissimum tibi esse oporteat, qui abs te gravissimas injurias acceperit, pecuniam statuæ nomine dederit, vi, atque imperio adductus, non officio ac voluntate? Et hujus ego pecuniæ, Judices, quæ permagna est, impudentissimeque coacta ab invitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, esset coactum: quoniam intelligitis, ipsius quoque confessione ab invitissimis coactam esse.

LXIII. Venio nunc ad civitates Sicilia: de quibus facillime iudicium fieri voluntatis potest. An etiam Siculi inviti contulerunt? non est probabile. Etenim sic C. Verrem prætorum in Sicilia gessisse constat, ut, cum utrisque satisfacere non posset, & Siculis, & togatis; officii potius in socios, quam ambitionis in cives rationem duxerit. Itaque eum non solum PATRONUM istius insulæ, sed etiam SOTERA in scriptum vidi Syracusis. Hoc quantum est? ita magnum, ut Latino uno ver-

bo

bo exprimi non possit⁴⁴. Is est nimirum Soter, qui salutem dedit. Hujus nomine etiam dies festi agitantur, pulchra illa Verrea, non quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerunt. Hujus fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat: ipse autem ex equo nudatam ab fe provinciam prospicit. Hujus statuæ omnibus locis: quæ hoc demonstrare videntur, propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quam abstulisse. Huic etiam Romæ videmus in basi statuarum, maximis literis incisum, A COMMUNI SICILIÆ DATUS. Quomobrem? qui hoc probari potest cuiquam, tantos honores habitos esse ab invitis?

LXIV. Hic tibi etiam multo magis, quam ante in aratoribus, videndum & considerandum est, quid velis. Magna res est. Utrum tibi Siculos, publice, privatimque amicos, an inimicos existimari vis? Si inimicos, quid te futurum est? quo confugies? ubi nitere? modo aratorum honestissimorum hominum, ac locupletissimorum, & Siculorum, & civium Romanorum numerum abs te abalienasti: nunc de Siculis civitatibus quid ages? Dices tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui (quod nullo in homine antea fecerant, ut in eum publice testimonium dicerent, cum præsertim ex ea provincia condemnati sint complures, qui ibi prætores fuerunt, duo soli absoluti) huc conveniunt cum literis, veniunt cum mandatis, veniunt cum testimoniis publicis. Qui, si te publice laudarent, tamen id more potius suo, quam merito tuo, facere viderentur: hi cum de tuis factis publice conqueruntur, nonne hoc indicant, tantas esse injurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quam de tuis moribus non dicere.

Confitendum est igitur tibi necessario, Siculos inimicos esse, qui quidem & in te gravissima postulata consulibus ediderint, & me, ut hanc causam, salutisque suæ defensionem susciperem, obsecrarint: qui cum a prætore prohiberentur, a quatuor quæstoribus impediuntur, omnium minas, atque omnia

⁴⁴ Ut Latino uno verbo exprimi non possit] ut dudum viri docti monuerunt. Sed tempore in inscriptione tamen antiqua legitur: Jovi Quirino salvatori pro salute Caesaris Nervæ, leverat. Grævius. ut & in glossario Stephani: Σωτήρ Salvator,

omnia pericula, pro salute sua, levia duxerint: qui priore actione ita testimonia graviter, vehementerque dixerint, ut Artemonem Centuripinum legatum, & publice testem, Q. Hortensius accusatorem, non testem esse diceret. Etenim cum propter virtutem, & fidem cum Androne, homine honestissimo, & certissimo, tum etiam propter eloquentiam, legatus a suis civibus electus est, ut posset multas istius & varias injurias, quam apertissime vobis, planissimeque explicare.

LXV. Dixerunt Halesini, Catinenses, Tyndaritani, Ennenses, Herbitenses, Agyrinenses, Netinenses, Segestani. Numerare omnes non est necesse. Scitis quam multi, & quam multa priore actione dixerint. Nunc & illi, & reliqui dicent. Omnes denique hoc in hac causa intelligent, hoc animo esse Siculos, ut, si in istum animadversum non sit, sibi relinquantur domos, ac sedes suas, & ex Sicilia decedendum, atque adeo fugiendum esse arbitrentur. Hos homines tu persuadebis ad honores, atque amplitudinem tuam, pecunias maximas voluntate sua contulisse? Credo, qui te in tua civitate incolumem esse nollent, hi monumenta tuæ formæ, ac nominis, in suis civitatibus esse cupiebant. Res declaravit: ut cupierint. Jamdudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te voluntatis argumenta colligere videor, utrum statuas voluerit tibi statuere, an coacti sint.

De quo homine hoc auditum est unquam, quod tibi accidit, ut ejus in provincia statua, in locis publicis posita, partim etiam in ædibus sacris, per vim, per universam multitudinem deicerentur? Tot homines in Asia nocentes, tot in Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardinia, tot in ipsa Sicilia fuerunt, æquo de homine hoc unquam audivimus? Novum est, Judices: in Siculis quidem, & in omnibus Græcis, monstri simile. Non crederem hoc de statu, nisi jacentes revulsasque vidissem: propterea quod apud omnes Græcos hic mos est, ut honorem hominibus habitum in monumentis hujusmodi nonnulla religione deorum consecrari arbitrentur.

Itaque cum Rhodii bellum illud prope soli superius cum Mithridate rege gesserint, omnesque ejus copias, acerrimumque

impetum, mœnibus, litoribus, classibusque suis exceperint: cum & regis inimici præter ceteros essent: statuam ejus, quæ erat apud ipsos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipsi urbis periculis attigerunt. Forfitan vix convenire videretur, quem ipsum hominem cuperent evertere, ejus effigiem simulacrumque servare: sed tamen videbam, apud eos cum effem, & religionem esse quandam in his rebus, a majoribus traditam, & hoc disputare: cum statua se ejus habuisse temporis rationem, quo posita esset; cum homine vero, quo gereret bellum, atque hostis esset.

LXVI. Videtis igitur consuetudinem, religionemque Græcorum, quæ monumenta hostium in bello ipso soleat defendere, eam summa in pace prætoris populi Romani statuis præsidio non fuisse. Taurominitani, quorum est civitas fœderata, homines quietissimi, qui maxime ab injuriis nostrorum magistratuum remoti consueverant esse, præsidio fœderis: hi tamen istius evertere statuam non dubitaverunt. Qua ablata, basin tamen in foro manere voluerunt: quod gravius in istum fore putabant, si scirent homines, statuam ejus a Taurominitanis esse dejectam, quam si nullam unquam positam arbitrarentur. Tyndaritani dejecerunt in foro: & eadem de causa equum inanem reliquerunt. Leontinis, misera in civitate atque inani, tamen istius, in gymnasio, statua dejecta est. Nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorum, sed & illorum commune, & conventus illius, ac prope totius provincie? quanta illuc multitudo, quanta vis hominum convenisse dicebatur tum, cum statua sunt illius dejecta atque everta? at quo loco? celeberrimo ac religiosissimo: ante ipsum Serapim, in primo aditu vestibuloque templi. Quod nisi Metellus hoc tam graviter egisset, atque illam rem imperio edictoque prohibuisset: vestigium statuarum istius in tota Sicilia nullum esset relictum. Atque ego hoc non ve-reor, ne quid horum non modo impulsu, verum omnino adventu meo factum esse videatur. Omnia ista ante facta sunt, non modo, quam ego Siciliam, verum etiam quam iste Italiam attigit. Dum ego in Sicilia sum, nulla statua de-

310 *V I N V E R R E M*
jeſta eſt. Poſteaquam illinc diſceſſi, quæ geſta ſunt, cognoſcite.

LXVII. Centuripinorum ſenatus decrevit, populuſque juſſit, ut, quæ ſtatuar C. Verris ipſius, & patris, & filii, eſſent, eas quaſtores demoliendas locarent: dumque ea demolitio fieret, ſenatores ne xxx minus aſſent. Videte gravitatem civitatis, & dignitatem. Neque eas in urbe ſua ſtatuas eſſe voluerunt, quas inviti per vim atque imperium dedidit; neque ejus hominis, in quem ipſi cum graviffimo teſtimonio publice, quod nunquam antea, Romam mandata legatosque miſiſſent: & id gravius eſſe putaverunt, ſi publico conſilio, quam ſi per vim multitudinis factum videretur.

Cum hoc conſilio ſtatuas Centuripini publice ſuſtuliffent, audivit Metellus: graviter fert: evocat ad ſe Centuripinum magiſtrum, & decem-primos. Niſi reſtituiſſent ſtatuas, vehementer iis minatur. Illi ad ſenatum renuntiant. Statuar, quæ iſtius cauſæ nihil prodeſſent, reponuntur. Decreta Centuripinorum, quæ de ſtatuis erant facta, non tolluntur. Hic ego aliud alii concedo: Metello, homini ſapienti, proſuſ non poſſum ignoſcere, ſi quid ſtulte facit. Quid? ille hoc putabat Verri criminofum fore, ſi ejus ſtatuar eſſent deſectæ, quod ſape vento, aut aliquo caſu fieri ſolet? Non erat in hoc neque crimen ullum, neque reprehenſio. Ex quo igitur crimen, atque accuſatio naſcitur? ex hominum judicio, & voluntate.

LXVIII. Ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos non coegiffet, hæc dicerem: Videte, Judices, quantum & quam acerbum dolorem ſociorum atque amicorum animis inuſſerint iſtius injuriæ, cum Centuripinorum amiſſiſſima & fideliffima civitas, quæ tantis officiis cum populo Romano conjuncta eſt, ut non ſolum rempublicam noſtram, ſed etiam in quovis homine privato nomen ipſum Romanorum ſemper dilexerit, ea publico conſilio atque auctoritate judicari, C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. Recitarem decreta Centuripinorum. Laudarem illam civitatem: id quod veriſſime poſſem. Commemorarem decem millia civium Centuripinorum,

p 9

fortif.

fortiſſimorum, fideliffimorumque ſociorum: eos omnes ſtatuiſſe, *Monumentum iſtius in ſua civitate nullum eſſe oportere.*

Hæc tum dicerem, ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. Velim quaerere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua vi & auctoritate mihi ex hac oratione præciderit. Eadem opinor omnia convenire. Neque enim, ſi maxime ſtatuar deſectæ eſſent, eas ego vobis poſſem jacentes oſtendere. Hoc uno uter: civitatem tam gravem ſtatuas judicaſſe C. Verris demoliendas. Hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererem, ſi mihi videretur, tam iniquo jure ſociis atque amicis imperari, ut iis ne in ſuis quidem beneficiis libero judicio uti liceret: ut vos rogarem, ut conjeſturam faceretis, qualem in his rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obſuit. Sed ego Metello non iracoſor, neque ei ſuam purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitioſe, neque conſulto ſeciſſe videatur.

LXIX. Jam igitur eſt ita perſpicuum, ut negare non poſſis, nullam tibi ſtatuar voluntate cujuſquam datam: nullam pecuniam ſtatuarum nomine, niſi vi expreſſam & coactam. Quo quidem in crimine non illud ſolum intelligi volo, te ad ſtatuas, H-S cxx. millia coegiffi: ſed multo etiam illud magis, quod ſimul demonſtrandum eſt, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum ſit, & fuerit. In quo quæ veſtra deſenſio futura ſit, conjeſtura aſſequi non queo.

Oderunt Siculi: togatorum enim cauſa multa feci. At hi quidem acerrimi, inimiciffimiſſique ſunt. Inimicos habeo cives Romanos: quod ſociorum commoda ac jura deſendi. At ſocii in hoſtium numero ſe abs te habitos queruntur. Aratores inimici ſunt propter decumas. Quid? qui agros immunes liberosque arant, cur oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halicienſes? Quod genus hominum, quem numerum, quem ordinem proferre poſſis, qui te non oderit, ſive civium Romanorum, ſive Siculorum? Ut etiam ſi cauſam, cur te oderint, non poſſim dicere, tamen illud dicendum

Q 9 2

dum putem: *Quem omnes mortales oderint, cum quoque vobis odio esse oportere.*

An hoc dicere audebis; utrum de te aratores, utrum denique Siculi universi bene an male existiment, ad rem id non pertinere? Neque tu hoc dicere audebis: neque, si cupias, licebit. Eripiunt enim tibi istam orationem contemnendorum Siculorum, atque aratorum, statuæ illæ equestres, quas tu paulo ante, quam ad urbem venires, poni, inscribique iussisti, ut omnium inimicorum animos, accusatorumque tardares. Quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cum videret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, a communi Siciliæ? quod est aliud in illa provincia genus humanum? nullum. Ergo ab universa provincia, generatim a singulis ejus partibus non solum diligitur, sed etiam ornatur. Quis hunc attingere audeat? Potes igitur dicere, nihil tibi obesse oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumque omnium testimonio, cum, eorum nominibus in statuarum inscriptione positus, omnem te speraris invidiam atque infamiam tuam posse extinguere? An, quorum auctoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es, eorum ego dignitate accusationem meam comprobare non potero? Nisi forte, quod apud publicanos gratiosus fuisti, in ea re spes te aliqua consolatur. Quæ gratia, ne quid tibi prodesse posset, ego mea diligentia perfecti: ut etiam obesse deberet, tu tua sapientia curasti. Etenim rem totam, Judices, breviter cognoscite.

LXX. In Scriptura Siciliæ⁴⁵ pro magistro est⁴⁶ quidam L. Carpinatus, qui & sui quaestus causa, & fortasse quod sociorum interesse arbitrabatur, bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. Is cum prætorum circum omnia fora festaretur,

⁴⁵ In scriptura Siciliæ] Scriptura dicebatur eorum ratio, qui pascua publica conducebant: ut exigenda a sociis suo periculo exigent, quæ tamen reipublicæ representabant. *Horomannus.*

⁴⁶ Pro magistro est] Magister societatis unus aliquis e sociis dicebatur, qui Romæ societati allici, id est, aut scripturæ, aut portorii, aut vedigalium ita præerat, ut & decumanos quasi senatum cogendi, & ad eos

de societatis negotiis referendi potestatem haberet: curamque omnem gereret fabularum, & rationum, quæ undique ab his qui operas dabant, Romam mitterentur. Hic *Pro-magistrum* in provincia habebat, sui quasi muneris vicarium, & societati præfectum, qui etiam *Magister* dicebatur. *Promagistro* autem conjunctim dicitur, ut *Proconsule*, *Prætorum*. Item.

tur, neque ab eo unquam discederet: in eam jam venerat familiaritatem, consuetudinemque in vendendis istius decretis & judiciis, transigendisque negotiis, ut prope alter Timarchides numeraretur. Hoc erat etiam capitalior, quod idem pecuniam iis, qui ab isto aliquid mercabantur, sænori dabat. Ea autem sænatio erat hujusmodi, Judices, ut etiam hic quaestus huic cederet. Nam, quas pecunias iis ferebat expensas, quibuscum contrahebat; aut scribæ istius, aut Timarchidi, aut etiam ipsi isti referebat acceptas. Idem præterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine sænerebatur.

Hic primo Carpinatus antequam in istius tantam familiaritatem pervenisset, aliquoties ad socios literas de istius injuriis miserat. Canulejus vero, qui in portu Syracusis operas dabat, furtiva quoque istius permulta nominatim ad socios perciperat ea, quæ sine portorio Syracusis erant exportata: portum autem, & scripturam eadem societas habebat. Ita factum est, ut essent permulta, quæ ex societatis literis dicere in istum, ac proferre possemus. Verum accidit, ut Carpinatus, qui jam cum isto summa consuetudine, præterea re, ac ratione conjunctus esset, crebras postea literas ad socios de istius summis officiis in rem communem, beneficiisque mitteret. Etenim cum iste omnia, quæcumque Carpinatus postulabat, facere ac decernere solebat; tum ille etiam plura scribebat ad socios: ut, si posset, quæ antea scripserat, ea plane extingueret. Ad extremum vero; cum iste jam decedebat, ejusmodi literas ad eos misit, ut huic frequentes obviam prodirent, gratiasque agerent; facturos se, si quid imperasset, studiose pollicerentur. Itaque socii fecerunt: veteri instituto publicanorum, non quod istum ullo honore dignum arbitrarentur, sed quod sua interesse putabant, se memores, gratosque existimari, gratias isti egerunt: Carpinatum sæpe ad se de ejus officiis literas misisse dixerunt.

LXXI. Ille cum respondisset, se ea libenter fecisse, operaque Carpinatii magnopere laudasset: dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat ejus societatis, ut diligenter cavret, atque prospiceret, ne quid esset in literis sociorum, quod

quod contra suum caput, atque existimationem valere posset. Itaque ille multitudine sociorum remota, decumanos convocat: rem defert. Statuunt illi, atque decernunt, ut ex litera, quibus existimatio C. Verris laderetur, removerentur: operaque daretur, ne ea res C. Verri fraudi esse posset.

Si ostendo, hoc decrevisse decumanos: si planum facio hoc decreto remotas esse literas, quid expectatis amplius? possumne rem magis judicatam afferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? At quorum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos ii, qui severiora iudicia desiderant, arbitrantur res iudicare oportere: publicanorum iudicio, quos videlicet nunc populus iudices poscit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legem ab homine non nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo, promulgatam videmus.

Decumani, hoc est, principes, & quasi senatores publicanorum, removendas de medio literas censuerunt. Habeo ex iis, qui affuerunt, quos producam, homines honestissimos, ac locupletissimos, istos ipsos principes equestris ordinis: quorum splendore vel maxime istius, qui legem promulgavit, oratio & causa nititur. Venient in medium; dicent, quid statuerint. Profecto, si recte homines novi, non mentientur. Literas enim communes de medio remove potuerunt: fidem suam, & religionem remove non possunt. Ergo equites Romani, qui te suo iudicio condemnarunt, horum iudicio condemnari noluerunt. Vos nunc utrum illorum iudicium, an voluntatem sequi malitis, considerate.

LXXII. At vide, quid te amicorum tuorum studium, quid tuum consilium, quid sociorum voluntas adjuvet. Dicam paulo promptius: (neque enim jam vereor, ne quis hoc me magis accusatoric, quam libere, dixisse arbitretur) si istas literas non, decreto decumanorum, magistri removissent; tantum possem in te dicere, quantum in literis invenissem. Nunc, decreto isto facto, literisque remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum; tantum iudici suspicari, quantum velit. Dico, te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam, mul-

multam Deliacam supellectilem, plurima vasa Corinthia, magnum numerum frumenti, vim mellis maximam, Syracusis exportasse: his pro rebus, quod portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Canulejum, qui in portu operas daret.

Satisne magnum hoc crimen videtur? nullum, opinor, magis. Quid defendet Hortensius? postulabit, ut literas Canuleji proferam? crimen huiusmodi, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? Clamabo, literas remotas esse de medio: decreto sociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monumenta furtorum. Aut hoc contendat nunquam esse factum: aut omnia rela excipiat necesse est. Negas esse factum? placet mihi ista defensio: descendo: æqua enim conditio, æquum certamen proponitur. Producam testes, & producam plures eodem tempore: quoniam tum, cum actum est, una fuerunt: nunc quæque una sunt: cum interrogabuntur, obligentur non solum jurisjurandi, atque existimationis periculo, sed etiam communi inter se conscientia. Si planum sit, hoc ita, quemadmodum dico, esse factum, num poteris dicere, Hortensi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem laderet? Non modo id non dices; sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuisse. Ergo hoc vestro consilio, & gratia perfecistis, ut quemadmodum paulo ante dixi, & mihi summa facultas ad accusandum daretur, & iudicibus libera potestas ad credendum.

LXXIII. Quod cum ita sit, nihil fingam tamen. Meminero, me non sumpsisse, quem accusarem: sed recepisse, quos defenderem: vos ex me causam non a me prolatam, sed ad me delatam, audire oportere: me Siculis satis esse facturum, si, quæ cognovi in Sicilia, quæ accepi ab ipsis, diligenter exposuero: populo Romano, si nullius vim, nullius potentiam pertimero: vobis, si facultatem vere, atque honeste iudicandi, fide, & diligentia mea fecero: mihi mi, si ne minimum quidem de eo curriculo vita, quod mihi semper propositum fuit, decessero.

Quapropter nihil est, quod metuas, ne quid in te confirmam:

gam: etiam quod latere, habes. Multa enim, quæ scio abs te esse commissa, quod aut nimium turpia, aut parum credibilia sunt, prætermittam. Tantum agam de hoc toto nomine societatis. Ut jam scire possis: quæram, decretumne sit. Cum id invenero: quæram, remotæne sint literæ. Cum id quoque constabit, vos jam, me tacito, intelligetis, si illi, qui hoc istius causa decreverunt, equites Romani, nunc iidem in eum iudices essent, istum sine dubio condemnarent, de quo literas eas, quæ istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirent esse. Quem igitur ab iis equitibus Romanis, qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condemnari necesse esset: is a vobis, iudices, ulla vi, aut ratione absolvi potest?

Ac, ne forte ea, quæ remota de medio, atque erepta vobis sunt, omnia ita condita fuisse, atque ita abdite latuisse videantur, ut hac diligentia, quam ego a me expectari maxime puto, nihil horum investigari, nihil assequi poterit: quæ consilio aliquo, aut ratione inveniri potuerunt, inventa sunt, iudices. Manifestis in rebus hominem jam teneri videbitis. Nam quod in publicanorum causis, vel plurimum ætatis meæ verfor, vehementerque illum ordinem observo, satis commode mihi videor eorum consuetudinem usu, tractandoque cognosse.

LXXIV. Itaque ut hoc comperi, remotas esse literas societatis; habui rationem annorum, per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsi, quod erat inventu facillimum, qui per eodem annos magistri istius societatis fuissent. Sciebam enim hanc magistrorum, qui tabulas haberent, consuetudinem esse, ut, cum tabulas novo magistro traderent, exempla literarum ipsi habere non nollent. Itaque ad L. Vibium, equitem Romanum, virum primarium, quem reperiebam magistrum fuisse eo ipso anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum veni. Sane homini præter opinionem improvise incidi. Scrutatus sum quæ potui, & quæsi omnia: inveni duos solos libellos ab L. Canulejo missos fociis ex portu Syracusis: in quibus erat ratio scripta mensium complurium, rerum exporta-

tatarum istius nomine sine portorio. Itaque obsignavi statim. Erant hæc ex eo genere, quod ego maxime genus ex sociorum literis reperire cupiebam; verum tantum inveni, iudices, quod apud vos quasi exempli causa proferre possem. Sed tamen, quidquid erit in his libellis, quantumcumque videbitur esse, hoc quidem certe manifestum erit: de cæteris ex hoc conjecturam facere debebitis. Recita mihi, quæso, hunc primum libellum: deinde illum alterum. **LIBELLI CANULEI.** Jam non quæro, unde cccc amphoras mellis habueris, unde tantum Melitenfium, unde quinquaginta tricliniorum lectos, unde tot candelabra: non, inquam, jam quæro, unde hæc habueris: sed quo tibi tantum opus fuerit, id quæro. Mitto de melle: sed tantumne Melitenfium? quasi etiam amicorum uxores: tantum lectorum? quasi etiam omnium istorum villas ornaturus esses.

LXXV. Cum hæc paucorum mensium ratio in his libellis sit, facite, ut vobis triennii totius veniat in mentem. Sic contendo; ex his parvis libellis apud unum magistrum societatis repertis, vos jam conjectura assequi posse, cujusmodi prædo iste in illa provincia fuerit: quam multas cupiditates, quam varias, quam infinitas habuerit: quantam pecuniam non solum numeratam, verum etiam huiusmodi in rebus positam, confecerit: quæ vobis alio loco planius explicabuntur.

Nunc hoc attendite. His exportationibus, quæ recitatae sunt, scribit H-S LX focios perdidisse ex vicesima portorii Syracusis. Pauculis igitur mensibus, ut hi pusilli, & contempti libelli indicant, furta prætoris, quæ essent H-S duodecies, ex uno oppido solo exportata sunt. Cogitate nunc, cum illa sit hæc insula, quæ undique exitus maritimos habeat, quid ex cæteris locis exportatum putetis: quid Agrigento, quid Lilybæo, quid Panormo, quid Thermis, quid Halefa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis: quid vero Messana: quem iste sibi locum maxime tutum arbitrabatur; ubi animo semper soluto liberoque erat, quod sibi iste Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius servanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. His inventis libellis,

ceteri remoti, & diligentius sunt reconditi: nos tamen, ut omnes intelligant, hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libellis contenti sumus.

LXXVI. Nunc ad sociorum tabulas accepti & expensi, quas remove honeste nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium revertemur. Inspiciebamus Syraculis a Carpinatio confectas tabulas societatis, quæ significabant, multis nominibus eos homines versuram a Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. Erit vobis luce clarius, Judices, cum eos ipsos produxero, qui dederunt. Intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis, non solum consulibus, verum etiam mensibus, convenire.

Cum hæc maxime cognosceremus, & jam in manibus tabulas haberemus; repente adpicimus lituras ejusmodi, quasi quædam vulnera tabellarum recentia. Statim suspitione offensus, ad ea ipsa nomina oculos animumque transfulimus. Erant acceptæ pecuniæ a C. VERRUTIO; sic tamen, ut usque ad alterum R, literæ constarent integræ: reliquæ omnes essent in litura. Alterum, tertium, quartum, permulta erant ejusdemmodi nomina. Cum manifesta res, tum flagitiosa tabularum, atque insignis turpitudine teneretur: quærere incepimus de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationem haberet. Hærare homo, versari, rubere. Quod lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quo minus Romam deportentur: ut res quam maxime clara ac testata esse possent, in jus ad Metellum Carpinatium voco; tabulasque societatis in forum defero. Fit maximus concursus hominum: & quod erat Carpinatii nota cum isto prætore societas, ac fœneratio; summe expectabant omnes, quidnam in tabulis contineretur.

LXXVII. Rem ad Metellum defero, me tabulas perspexisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutii per multis nominibus esse; meque hoc perspicere ex consulum, mensiumque ratione, hunc Verrutium neque ante adventum C. Verris, neque post decessionem quidquam cum Carpinatio rationis habuisse. Postulo, mihi respondeat, qui sit iste Verrutius:

rutius: mercator, an negotiator, an arator, an pecuarius: in Sicilia sit, an jam decesserit. Clamare omnes ex conventu, neminem unquam ex Sicilia fuisse Verrutium. Ego instare, ut mihi responderet, quis esset, ubi esset, unde esset: cur servus societatis, qui tabulas confecerit, semper in Verrutii nomine, certo ex loco, mendosus esset.

Atque hæc postulabam, non quo illum cogi putarem oportere, ut ea mihi responderet invitus: sed ut omnibus istius furta, illius flagitium, utriusque audacia perspicua esse posset. Itaque illum in jure, metu, conscientiaque peccati mutuum, atque exanimatum, ac vix vivum relinquo: tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo: adhibentur in exscribendo de conventu viri primarii: literæ, lituræque omnes assimulatæ, expressæ, de tabulis in libros transferuntur.

Hæc omnia summa cura & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honestissimis obsignata sunt. Si Carpinatius tum mihi respondere noluit: responde mihi nunc tu, Verres, quem esse hunc tuum pene gentilem Verrutium putas. Fieri non potest, ut, quem video, te prætore, in Sicilia fuisse, & quem ex ipsa ratione intelligo locupletem fuisse, eum tu in tua provincia non cognoris. Atque adeo ne hoc aut longius, aut obscurius esse possit, procedite in medium; explicate descriptionem, imaginemque tabularum: ut omnes mortales istius avaritiæ non jam vestigia, sed ipsa cubilia videre possint.

LXXVIII. Videtis Verrutium? videtis primas literas integras? videtis extremam partem nominis, caudam illam Verres, tanquam in luto, demersam esse in litura? Sic habent se tabulæ, Judices, ut videtis. Quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres, quid sedes? quid moraris? Nam aut exhibeas nobis Verrutium, necesse est: aut te esse Verrutium fateare. Laudantur oratores veteres, Crassi illi, & Antonii, quod crimina diluere dilucide, quod copiose reorum causas defendere solerent. Nimirum illi non ingenio solum hinc patronis, sed fortuna etiam præstiterunt. Nemo enim tunc ita peccabat, ut defensionem locum non relinqueret: ne-

mo ita vivebat, ut nulla ejus vita pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuisset in factis, tum impudentior videretur, si negaret.

Nunc vero quid faciat Hortensius? Avaritiæ crimina frugalitatis laudibus deprecetur? At hominem flagitiosissimum, libidiniosissimum, nequissimumque defendit. An ab hac ejus infamia, nequitia, vestros animos in aliam partem, fortitudinis commemoratione, traducat? At homo inertior, ignavio, magis vir inter mulieres, impura inter viros muliercula proferri non potest. At mores commodi. Quis contumacior? quis inhumanior? quis superbius? At hæc sine cuiusquam malo. Quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? In hoc homine, atque in ejusmodi causa quid facerent omnes Crassi, & Antonii? Tantum, opinor, Hortensius, ad hanc causam non accederent, ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent. Liberi enim ad causas, solutique veniebant: neque committebant⁴⁷, ut, si impudentes in defendendo esse noluisent, ingrati in deserendo existimarentur.

⁴⁷ Neque committebant] Non committebant id, quod commisit Hortensius: qui, si defendit Verrem, impudens est: si deserit, cum ab eo beneficia multa accepit, ingratus existimabitur. *Manus.* Sphingem Hortensio a Verre datam, notum est omnibus medicis quidem eruditis. Plinius, libro 34, Ciceronis dictum in Hortensium commemorat. *Cum,* inquit, *ars in Verrii iudicio altitacione, Hortensius diceret, Ciceroni se*

nigmata non intelligere: respondit debere, quoniam Sphingem domi haberet. Quintilianus lib. 6. his verbis: *Ex historia etiam docere urbanitatem, eruditum: ut Cicero fecit, cum ei testem in iudicio Verrii roganti dixisset Hortensius, Non intelligo hæc anigmata: Atqui debet, inquit, cum Sphingem domi habere. Accepit autem ille a Verre Sphingem æneam magnam pecuniam. Et idem tradit Plutarchus in vita Ciceronis, & Apoptegm. Notum.*

ACCU-

ACCUSATIONIS IN C. VERRREM

LIBER TERTIUS.

DE FRUMENTO.

ORATIO VIII.

ARGUMENTUM.

Coninet hic liber furta Verrii in omni frumenti genere. Frumenti autem, quod prætor Siculus ab aratoribus exigere poterat & debebat, erat primo decumanum, quod aratores pro agris sibi attributis dabant: alterum erat emptum, quod vî legis Rupilia tenebantur populi Sicilia vectigales populo Romano certo pretio vendere. Id erat vel decumanum alterum, cui pretium erat a senatu Romano constitutum in modios singulos H-S terni: vel imperatum, cui H-S quaterni constituti erant. Constituebatur autem a senatu in annos singulos e lege Terentia & Cassia frumentaria, quanta pecunie summa in utrumque empti genus ex arario impenderetur. Tertium erat æstimatum, sive in cellam, quod ex S. C. & legibus Prætoris in cellam ad usus suos imperabatur. Dabat senatus Quæstori Prætoris certam ex arario pecuniam, unde ab aratoribus emeret, & quidem modium tritici H-S IV. hordei autem H-S II. Illam pecuniam aratoribus adnumerabat, & deinde frumentum vehebatur quo volebat. Liebat autem Prætori certam pecuniam, quantum scilicet æquum erat, ab aratoribus pro frumento & vectura pacisci. Jam ostendit a cap. 6. ad 70. fraudes & furta Verrii in decumano: a cap. 70. ad 81. in empto, & deinde in æstimato. ERNESTUS.

I. OMNES,